

IN2000

Software Engineering med prosjektarbeid

*Kravhåndtering og modellering.
Objektorienterte prinsipper*

Yngve Lindsjørn og Steffen Almås

I dag

- Kravhåndtering
  - hva og hvorfor
- Diagrammer
  - Use case, sekvens, aktivitet og klasse - *fra IN1030*
  - Tilstandsdiagram - *nytt diagram i IN2000* 🌟
- Design
  - Prinsipper og patterns

Krav og kravhåndtering

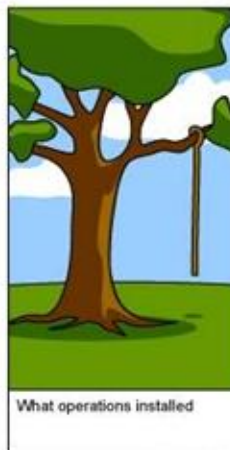
- Krav beskriver hva et system skal gjøre og hvilke begrensninger det må møte
- **Funksjonelle krav:**
  - Beskriver hva systemet skal gjøre, hvilke funksjoner det skal ha
  - Spesifiserer konkrete interaksjoner mellom brukere og systemet
  - Formuleres gjerne som **use case**
- **Ikke-funksjonelle krav:**
  - Beskriver systemets egenskaper og ytelse
  - Fokus på kvalitet og brukeropplevelser

Kravinnsamlingsprosessen

1. **Innhenting:** Identifisere krav gjennom f.eks intervjuer, workshops, og analyser av eksisterende systemer.
2. **Dokumentasjon:** Kravene skrives ned i et strukturert format så de er klare og forståelige, f.eks som brukerhistorier eller use case.
3. **Validering:** Sikre at kravene er korrekte, komplette, og ikke i konflikt med hverandre.
4. **Prioritering:** basert på viktighet og risiko. Man bør fokusere på de mest kritiske kravene først.
5. **Endringskontroll:** Krav kan endres underveis. Endringer bør trackes på en systematisk måte.

Utfordringer i kravhåndtering

- Uklare krav
- Endringer i krav
- Forskjellige interessenter med ulike behov og forståelse
- For dårlig validering
- Prioriteringer

Gode beskrivelser av krav

er viktig for

- kontrakt oppdragsgiver – leverandør
- planlegging og oppfølging
- arkitektur, design, test og sikkerhet
- å støtte videreutvikling og vedlikehold

Ulike måter å beskrive krav

- Tekst
- **Strukturert tekst**
  - **User story** (brukerhistorie)
  - **Use case** (brukstilfelle)
- Modeller
  - UML (Unified Modeling Language)
  - BPMN (Business Process Model and Notation)

User stories   og use case

User stories - brukerhistorier

- I smidige metoder omformuleres krav til brukerhistorier
  - *Som bruker ønsker jeg å ...*
  - *Som utvikler ønsker jeg å ...*
- Beskriver et behov og hvorfor en funksjon er nødvendig
- Fokus på **brukeren/aktøren**

Som <bruker>
ønsker jeg å <mål>
for å <effekt>

Akseptansekriterier:

- ...

- ...

Brukerhistorier - eksempel

*Som en **bruker av Vær-appen**
ønsker jeg å se når det skal regne der jeg er
for å vite om jeg trenger paraply 🌂*

Som <bruker>
ønsker jeg å <mål>
for å <effekt>

Akseptansekriterier:

- ...
- ...

Akseptansekriterier (når brukeren er fornøyd med produktet):

1. Appen viser lokasjon (feks kart eller stedssøk i liste)
2. Brukeren kan se været et gitt tidsrom frem i tid

Det kan være vanskelig å skrive brukerhistorier med rett detaljeringsnivå!

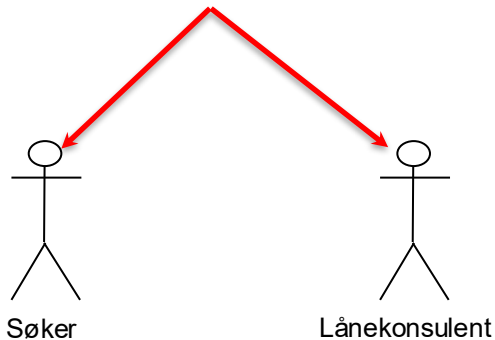
Use case - brukstilfelle

- Beskriver hvordan aktører samhandler med systemet for å oppnå et mål
- Viser systemets funksjonalitet og samspillet mellom systemet og omgivelsene (brukere, andre systemer, komponenter)
- En mer formell og strukturert beskrivelse
- Høy detaljeringsgrad

Use case modellering - finne aktører - lånesøknad

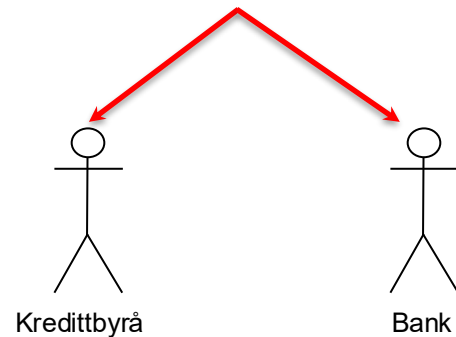
Primære aktører har egne mål, dvs. de initierer use case (en eller flere) som oppfyller deres mål.

Primære aktører

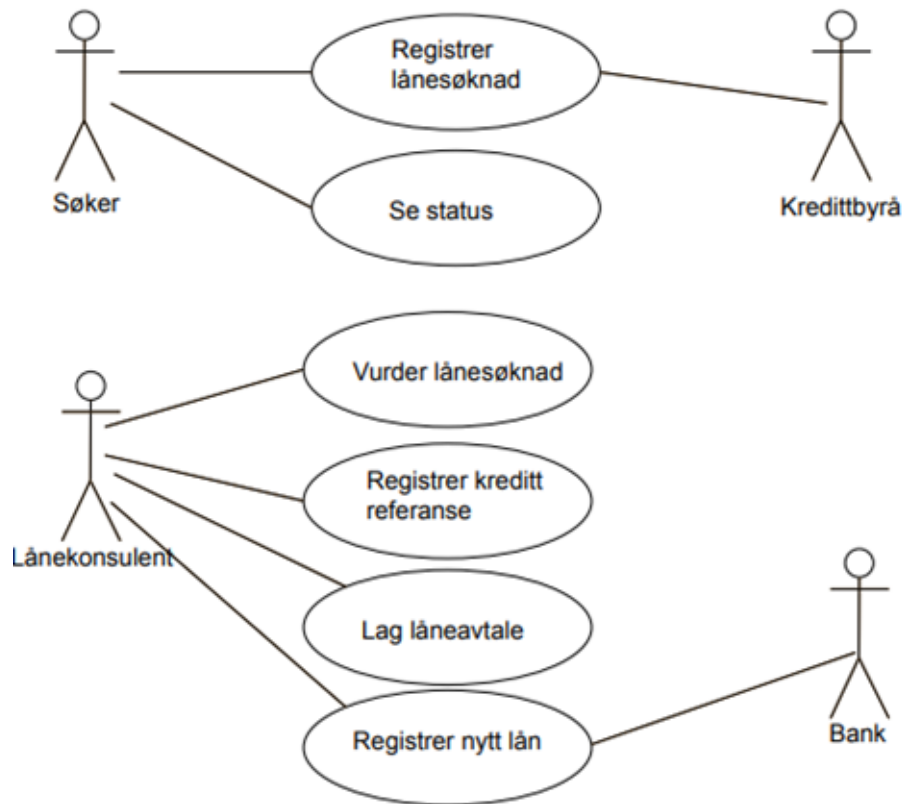

Sekundære aktører har ikke egne mål, men er nødvendige for å realisere målene til de primære aktørene

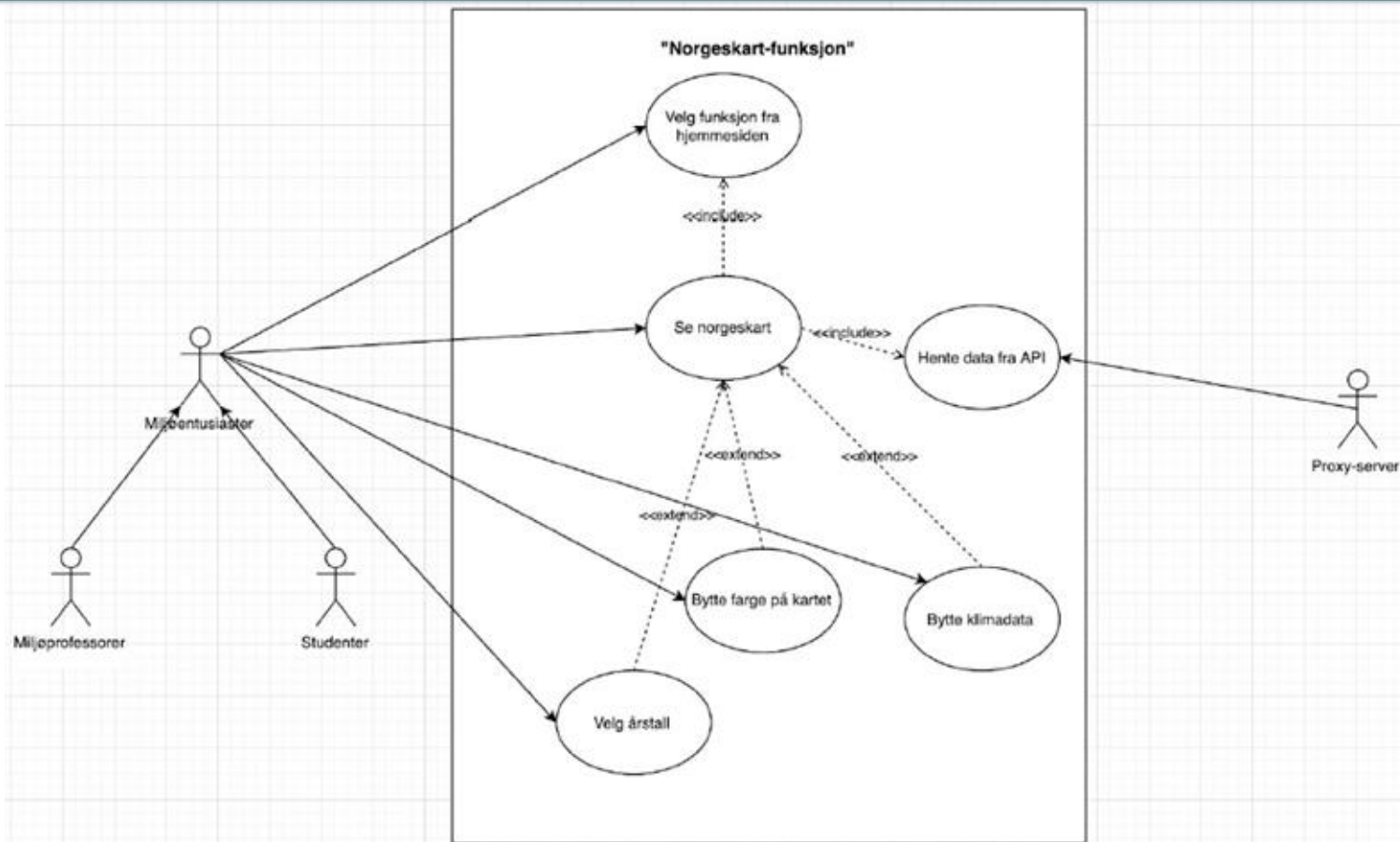
Sekundære aktører

Use case diagram - Eksempel: Lånesøknad

Eksempel USE-case fra IN2000 - klima case

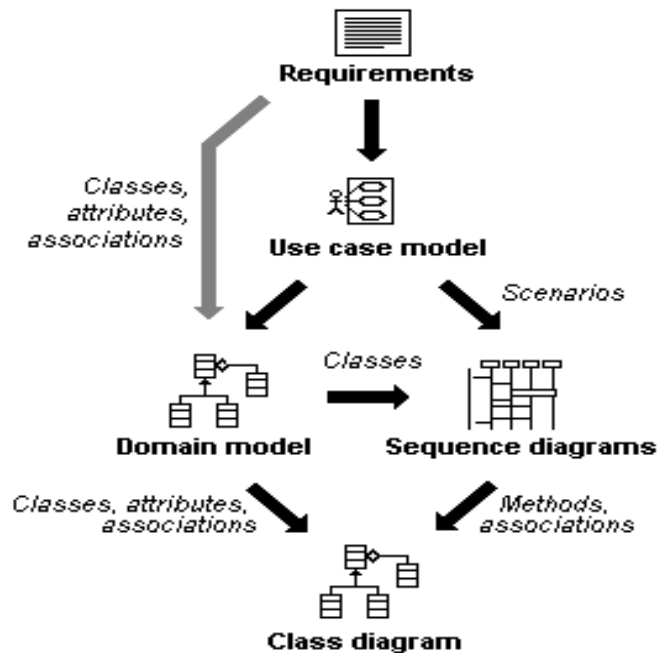

Use case i prosjektplanlegging

- Planlegg hvilke use case som skal implementeres i hvilke iterasjoner av prosjektet:
  - Prioriter use casene etter hvor viktige de er og/eller hvor vanskelige de antas å være å implementere.
  - Hovedflyten implementeres først, deretter alternativene.
  - Estimer hvor mange use case (eller hendelsesflyt og alternativ flyt) som kan implementeres i en iterasjon.
  - Dette kommer an på en rekke faktorer, som lengde på iterasjon, antall timer og ressurser dedikert til oppgaven m.m.

Use case i design

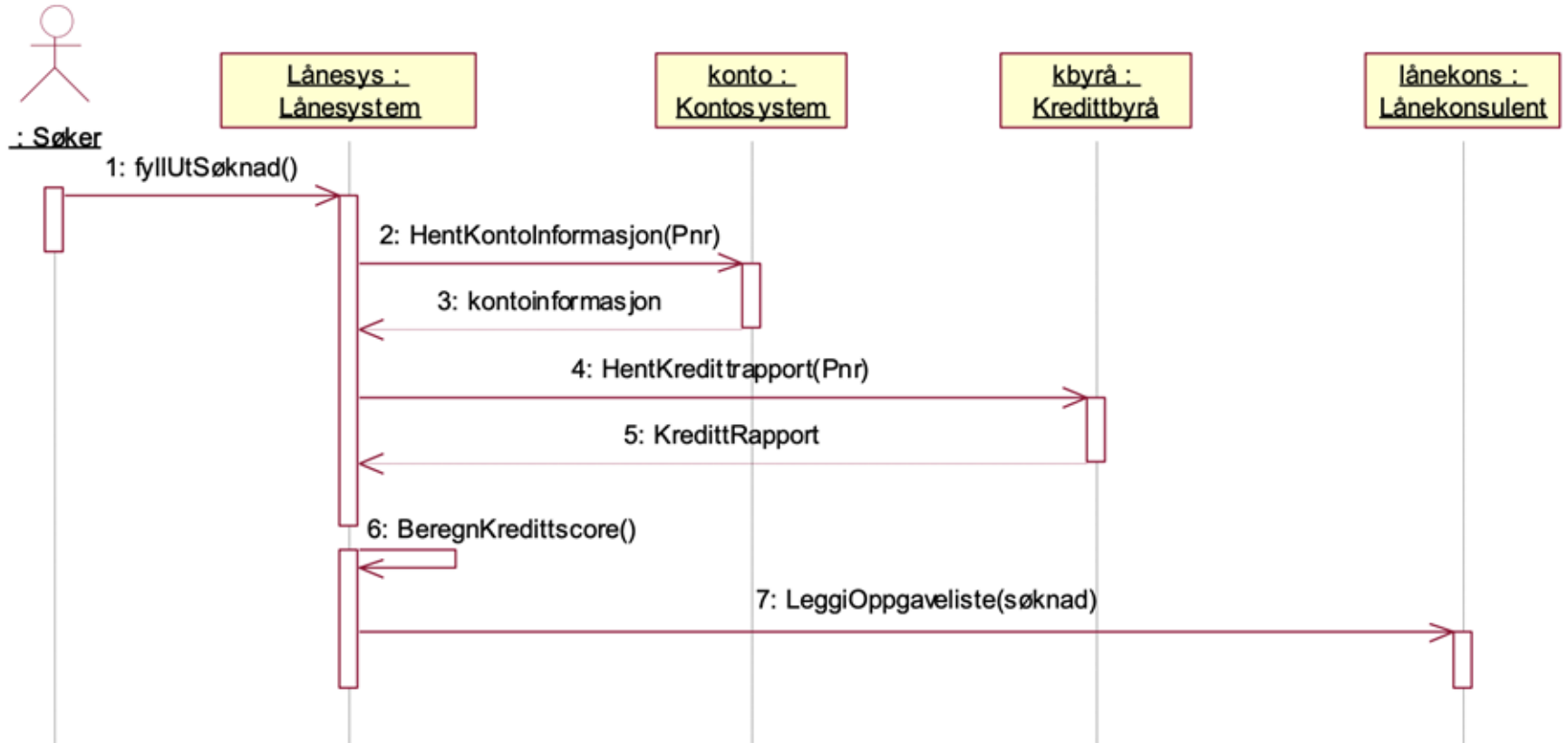
- Krav danner grunnlag for use case-modeller
- Hendelsesflyt i use casene detaljeres ut i **sekvensdiagram**
- Domenemodellen utvides til **klassediagram** med systemklasser

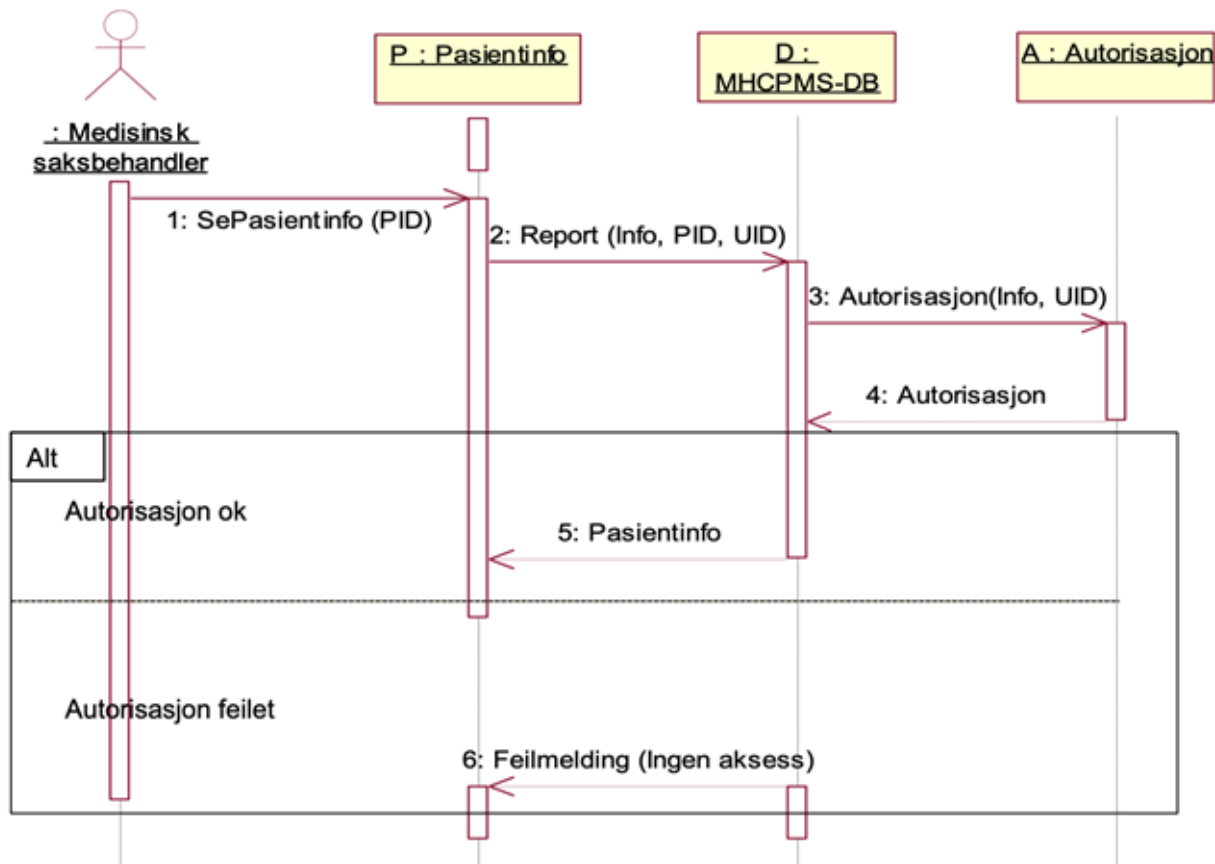
Sekvensdiagram

- Et flyt i et use case kan modelleres med sekvensdiagrammer.
- For hvert use case lages typisk sekvensdiagram for hovedflyt og for hyppig forekommende alternative flyt.
- Stegene (sekvensene) i et use case vises som meldinger som sendes mellom objektene ved kall på objektenes metoder.

Sekvensdiagram - Eksempel: Lånesøknad

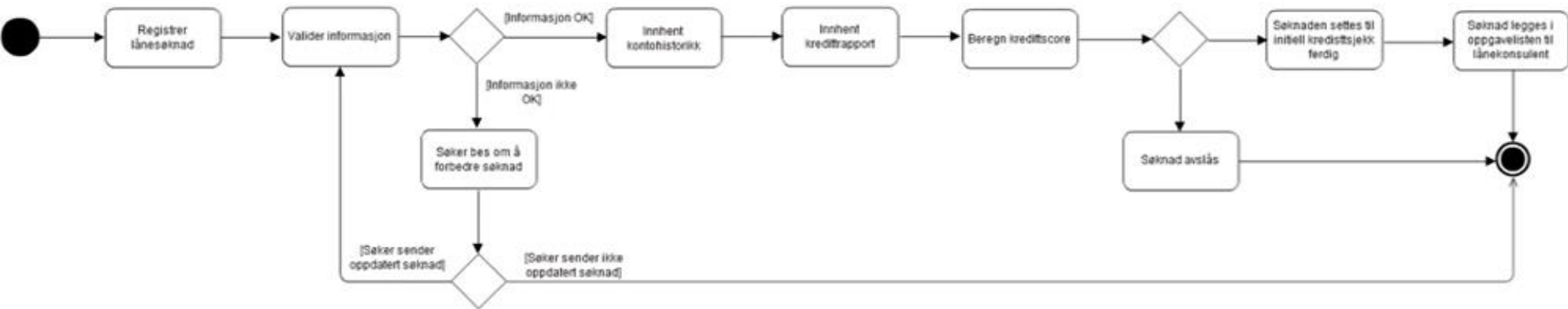
Sekvensdiagram - Eksempel: “Se pasientinfo”

Aktivitetsdiagram

- Et aktivitetsdiagram kan grafisk representere hendelsesflyten i et use case
- Stegene i use casene vises som aktiviteter
- Beslutninger underveis vises som “” (diamant)
- Aktivitetsdiagrammer og sekvensdiagrammer brukes noe overlappende, men **sekvensdiagrammer er typisk mer kodenært** mens **aktivitetsdiagrammer er mer forretningsnært**.

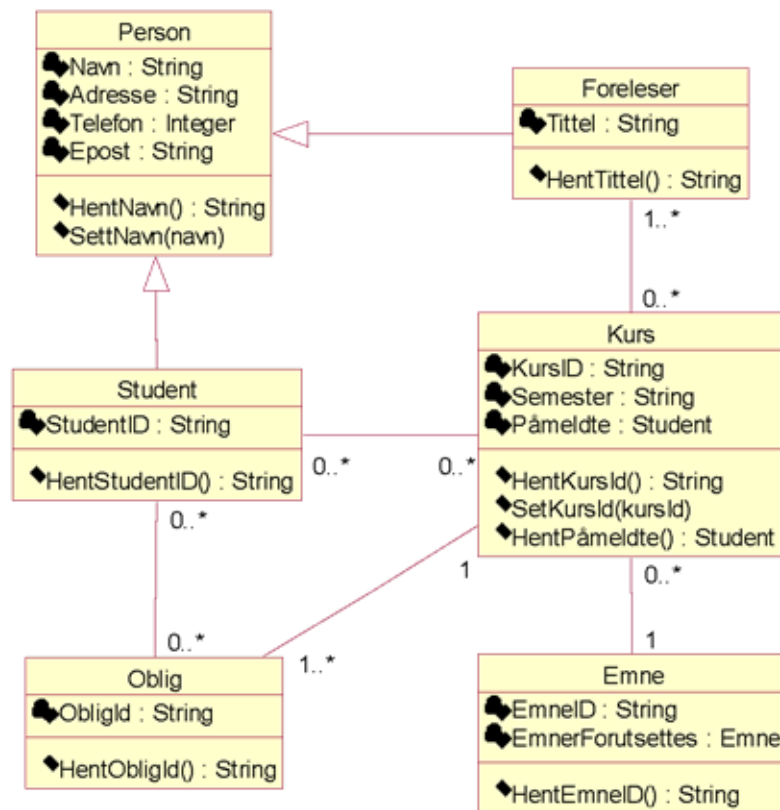
Aktivitetsdiagram - Eksempel: Registrere lånesøknad

Generalisering

- Det er ofte nyttig å undersøke klassene i et system for å se om det er mulighet for generalisering.
- I objektorienterte språk er generalisering en del av språket – gjennom såkalt arvemekanisme ("inheritance").
- Attributter og operasjoner (metoder) som er assosiert med "superklasser" er også assosiert med "subklasser" gjennom arv. Subklassene vil så legge til mer spesifikke attributter og operasjoner.

Klassediagram - Eksempel: Student tar kurs

*Multiplisitet angir at det er minst en obligatorisk oppgave per kurs

Spesifikasjon av grensesnitt/interface

- Grensesnitt/Interface bør spesifiseres slik at objektene og andre komponenter kan designes parallelt.
- Ikke design representasjonen av data – kun “navn” og metoder (uten innhold). Innholdet defineres i objektene som “implementerer “grensesnittet.
- Objekter kan ha flere grensesnitt med ulike perspektiver av metodene som er spesifisert.

Eksempel fra IN1010

```
interface Skattbar{                                // Skatt på importerte varer
    int skatt();
}

class Bil implements Skattbar{ // Bil: 100% skatt
    private String regNr;
    private int importpris;
    Bil (String reg, int imppris) {
        regNr = reg; importpris = imppris;
    }
    public int skatt( ){return importpris;}
    public String hentRegNr( ) {return regNr;}
}

class Ost  implements Skattbar{ // Ost: 200% skatt
    private int importprisPrKg;
    private int antKg;
    Ost (int kgPris, int mengde) {
        importprisPrKg = antKg; antKg = mengde;
    }
    public int skatt( ){return importprisPrKg*antKg*2;}
}
```

Hendelsesdrevet (“Event-driven”) modellering

- Mange systemer er drevet av ”hendelser”, med minimal data prosessering
- Modellene viser hvordan et system reagerer på eksterne og interne hendelser
- Baseres på antagelsen av at systemet har et endelig antall tilstander og at hendelser (stimuli) fører til at systemet går fra en tilstand til en annen

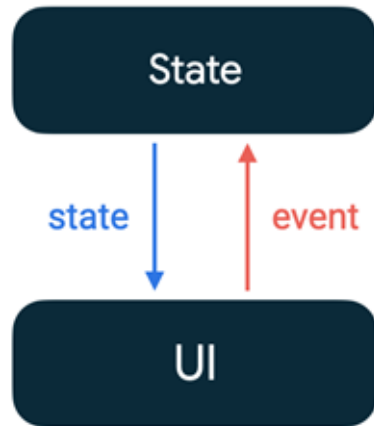
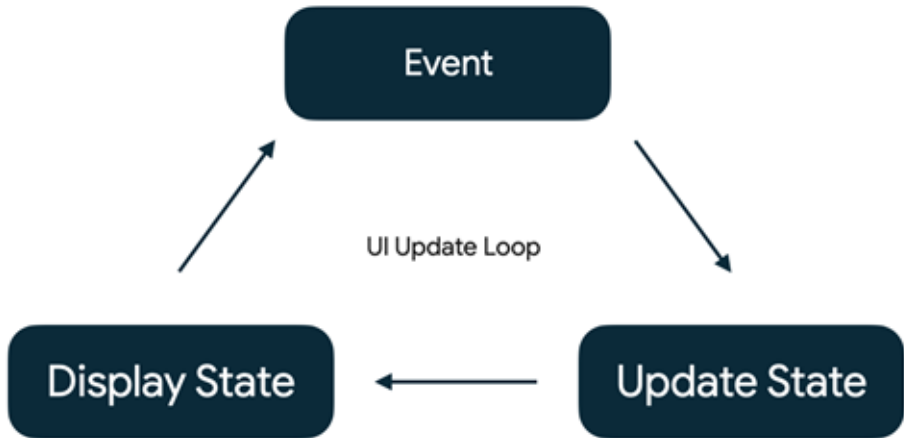
Android - Tilstand (repetisjon)

- En app sin “tilstand” inneholder verdier som kan endres over tid. Dette kan være alt fra en database til en variabel i en klasse
- Noen eksempler er:
  - Hva telleren er på nå
  - Hvor langt det er scrollet i en liste
  - Meldinger en har mottatt
  - Om noe er “expanded” eller ikke
- Compose har et eget system for å håndtere endringer i tilstand

Android - UI update loop (repetisjon)

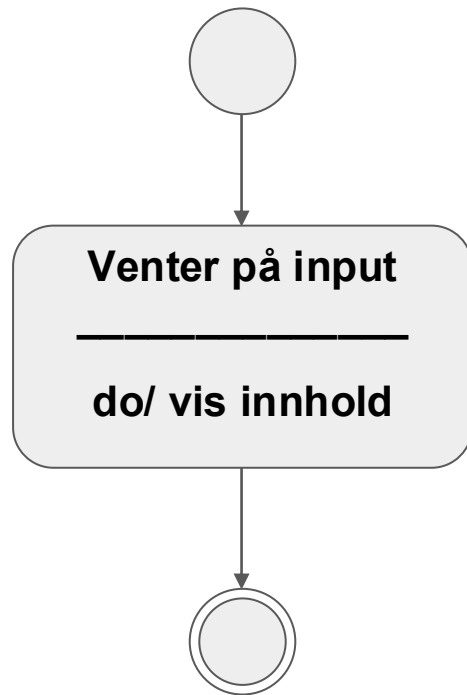
State definerer hva som vises i brukergrensesnittet til enhver tid

- Tilstand *er*
- Hendelser *skjer*

Tilstandsdiagram - Om

- Visualiserer tilstander og hendelser til et system
- Ganske lik syntaks som aktivitetesdiagram
  - Samme start/slutt-symbol
- **Tilstander** modelleres som bokser
  - **do/** - skjer fortløpende/gjentatte ganger i gitt tilstand
  - **exit/** - skjer kun når tilstanden endres/er over
- **Tilstandsendring** modelleres som piler

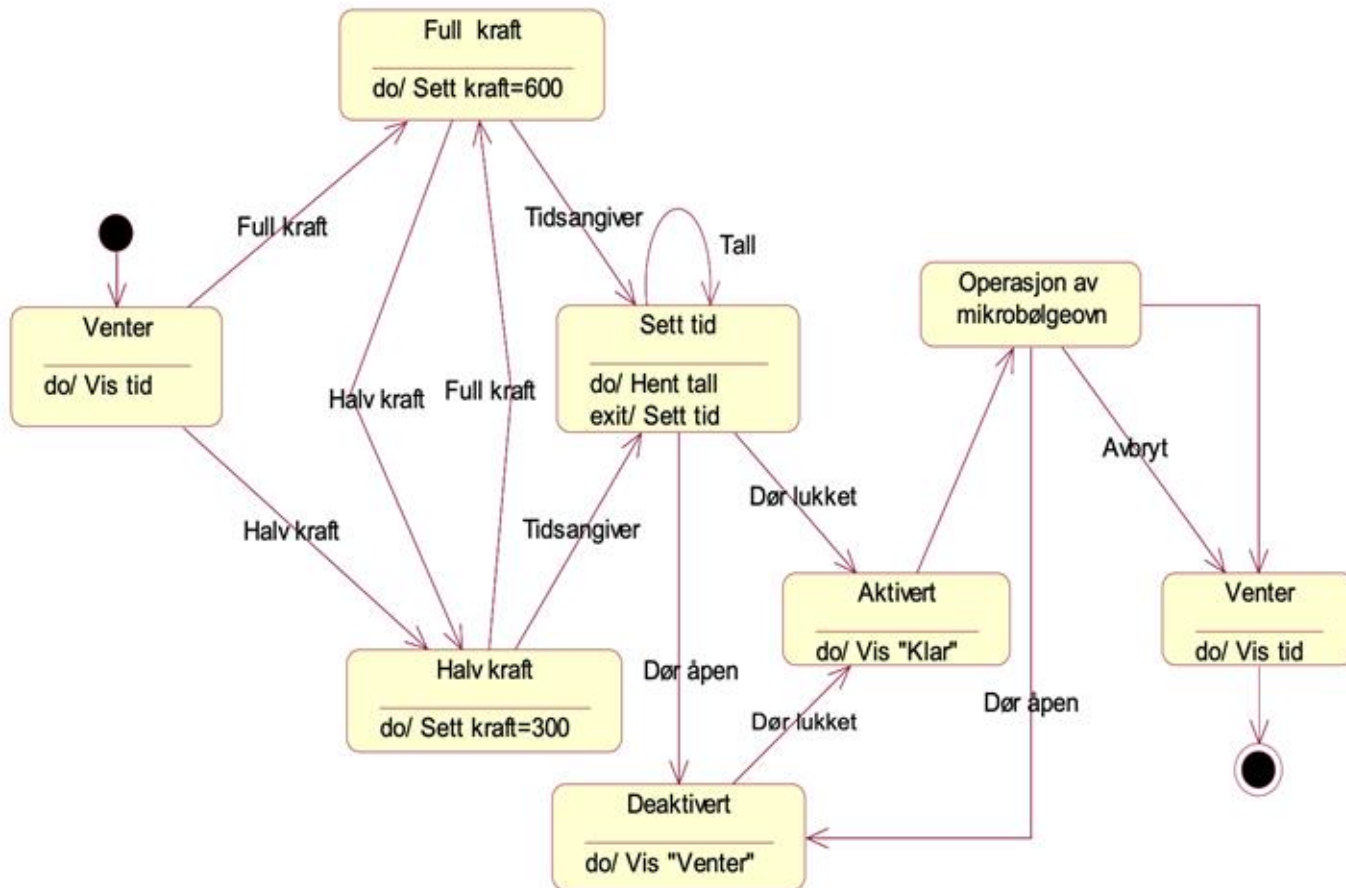

Tilstandsdiagram - Eksempel: Mikrobølgeovn

Tilstander og hendelser for en tenkt mikrobølgeovn

Halv kraft (300 W)	Brukeren har trykket halv kraft knappen
Full kraft (600 W)	Brukeren har trykket full kraft knappen
Tidsinnstilling	Brukeren har trykket en av de forhåndsgitte tidsinnstillingene
Tall	Brukeren har trykket et tall på tastaturet
Åpen dør	Døra er ikke lukket
Dør lukket	Døra er lukket
Start	Brukeren har trykket startknappen
Kanseller	Brukeren har trykket kanseller knappen

Tilstandsdiagram - Mikrobølgeovn

Objektdesign: Ansvarstilordning

- Ansvar er knyttet til objektet i form av dets oppførsel
  - **Handling:** Opprette objekt, beregne, initiere handlinger i andre objekter, kontrollere og koordinere handlinger i andre objekter.
  - **Kunnskap:** Vite om private data, relaterte objekter, ting som det kan utlede eller beregne
- Ansvar er ikke det samme som metoder, men metoder implementeres for å oppfylle ansvaret
- Kategorier av ansvar:
  - Sette (set) og hente (get) verdier av attributter
  - Opprette og initialisere nye instanser (objekter)
  - Hente fra og lagre til fil (ofte database)
  - Slette instanser
  - Legge til og slette linker for assosiasjoner (relasjoner)
  - Kopiere, konvertere og endre
  - Beregne numeriske resultater
  - Navigere og søke

Kjennetegn på 'god' design

- En god utforming gjør den jobben den er ment å gjøre
- En god utforming er enkel og elegant
  - Eleganse innebærer å finne akkurat riktig abstraksjonsnivå
- En god utforming er gjenbrukbar, utvidbar og enkel å forstå
- Et godt objekt har et lite og veldefinert ansvarsområde
- Et godt objekt skjuler implementasjonsdetaljer fra andre objekter

Kvalitetsattributter (se også lærebok tabell 4.2 og kapitel 8)

- **Respons** – Er responstiden god nok?
- **Pålitelighet** – Virker funksjonaliteten som forventet?
- **Tilgjengelighet** – Leveres funksjonaliteten når brukerne ønsker det?
- **Sikkerhet** – Er systemet sikkert nok når det gjelder uautorisert inngrep eller angrep på systemet?
- **Brukskvalitet** – Kan brukerne navigere i systemet på en rask og feilfri måte?
- **Vedlikeholdbarhet** – Kan systemet videreutvikles og oppdateres med ny funksjonalitet uten for store kostnader?
- **Robusthet** – Kan systemet levere tjenester etter en større feil eller angrep?

Tips: Fra kapittel 8 i lærebok

- Bruk en programmeringsstil som reduserer sjansen for å introdusere feil
- Lag kode som er forståelig og lett å lese
- Unngå språkkonstruksjoner som lett blir «utsatt for feil»
- Valider input
  - Alder er et tall etc.
- Refaktorer koden – fjern uklar og uforståelig kode
- Gjenbruk velprøvd og sikker kode, og bruk velprøvde og konstruksjoner som er testet, slik som design patterns.

Code smells (Figure 8.2 i lærebok)

Problem – forstår ikke problemet eller problemområdet (domene)

Teknologi – Programmeringsspråk, bibliotek, IDE, database

Kompleks program - mange komponenter som virker sammen – kan være vanskelig å forstå hvordan tilstanden til programmet endres

Code smell - karakteristikk i kildekoden som kan indikere et større problem

- **Store klasser** – del opp i mindre klasser som er lettere å forstå (prinsippet om ett ansvarsområde – høy kohesjon)
- **Store/lange metoder/funksjoner** – Splitt lange metoder i mindre, mer spesifikke metoder og funksjoner. Gjør kun en ting.
- **Duplisert kode** – Må endre flere steder. Lag en singel instans av den dupliserte koden.
- **Meningsløse navn på variable etc.** – tyder ofte på hastverk. Erstatt med mer meningsfulle navn
- **Ubrukt kode** – reduserer lesbarheten av koden. Fjern denne koden

Høy kohesjon og lav kobling

Høy kohesjon

- Kohesjon er et mål på hva slags ansvar et objekt har og hvor fokusert ansvaret er.
- Et objekt som har moderat ansvar og utfører et begrenset antall oppgaver innenfor et funksjonelt område har høy kohesjon.
- Objekter med lav kohesjon har ansvar for mange oppgaver innen ulike funksjonelle områder.

Lav kobling

- Kobling er et mål på hvor sterkt et objekt er knyttet til andre objekter.
- Et objekt med sterk kobling er avhengig av mange andre objekter, noe som kan gjøre endring vanskelig.

Pause

Design patterns

Designmønstre – "Design patterns"

- Et designmønster er en måte å gjenbruke abstrakt kunnskap om et problem og løsningen på problemet
- Et mønster er en beskrivelse av et problem og essensen av løsningen
- Bør være tilstrekkelig abstrakt til å kunne bli gjenbrukt i ulike situasjoner
- Fra lærebok (kap 8.1.2): «A general reusable solution to a commonly occurring problem within a given context in software design»

Mer om Mønstre ("patterns")

- Mønstre er navngitte retningslinjer for hvordan ansvar skal fordeles i situasjoner.
- Mønstre brukes bl.a. i prosessen med å forfine sekvensdiagrammer.
- GRASP – 'Patterns of General Principles in Assigning Responsibilities' = Mønstre for problem/løsning
- Sentrale prinsipper er
  - Ekspertprinsippet
  - Kontrollobjektprinsippet
  - Skaperprinsippet

Ekspertprinsippet (Information Expert)

- **Problem:** Hva er det generelle prinsippet for å tilordne ansvar til objekter?
- **Løsning:** La det objektet som har kunnskapen (dataene) også behandle den
- **Hvordan:**
  - Begynn med å formulere ansvarsområdet
  - Eks: Student-kurs:
    - Hvilket objekt har ansvar for å vite om hvilke emner som kreves for å ta et gitt emne?
    - Hvilket objekt har ansvar for å gi en liste over alle studentene på et kurs?

Skaperprinsippet (Creator)

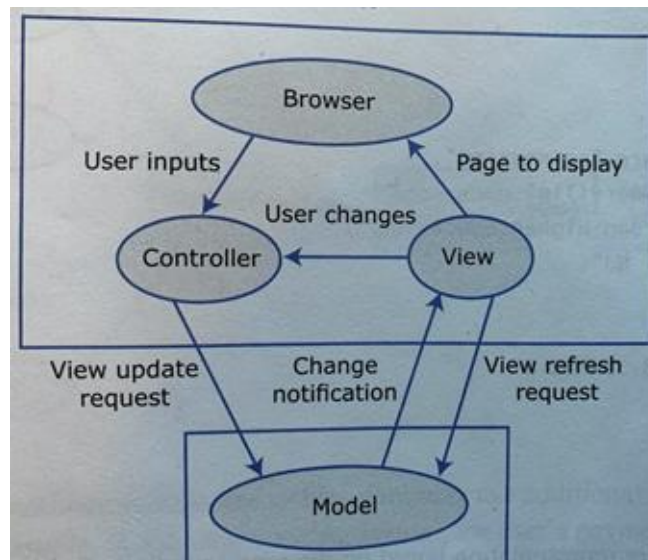
- **Problem:** Hvem er ansvarlig for å opprette nye objekter?
- **Løsning:** La det objektet som må vite om de nye objektene, lage dem
- **Hvordan:** Gi klasse B ansvaret for å opprette et objekt av klasse A dersom ett av følgende er sant:
  - B inneholder A-objekter
  - B registrerer A-objekter
  - B bruker A-objekter
  - B har data som sendes til A-objektet når det opprettes

Kontrollobjektprinsippet (Controller)

- Hvilken klasse skal behandle en systemhendelse/melding?
  - Kontrolleren ligger gjerne på klienten
  - Kontrolleren har bare metoder, få eller ingen attributter
  - Kontrolleren gjør ikke jobben selv, men mottar og fordeler oppgaver – er en slags administrator
  - Delegerer oppgaver og styrer use case
  - Er et bindeledd mellom brukergrensesnittet og applikasjonslaget (modellen)

MVC

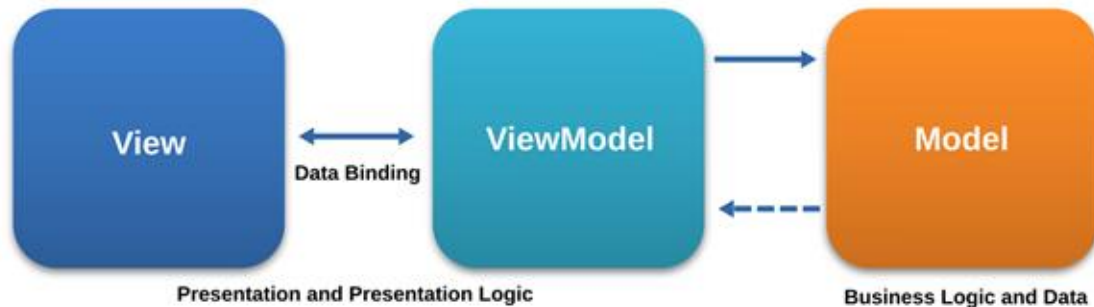
- “Klient – server” applikasjoner bruker ofte MVC pattern
- Klienten oppdateres når data endres på serveren
- «model» representerer system data og «business» logikk –
- Alle «views» blir oppdatert når modellen endres

Fra lærebok figur 4.13

Model-View-ViewModel (MVVM)

- **Model:** Håndterer data og forretningslogikk. Kan også kalles “ryggraden” i appen din siden den har kontroll på hvordan ting skal beregnes og lagres.
- **View:** Utseende til appen - det brukeren ser og interagerer med.
- **ViewModel:** Fungerer som en “bro” mellom Model og View. Henter data fra Model og gjør den klar til å vises i View, i tillegg tar eventuelle input fra View og sender det tilbake til modellen

Mermaid - Hva

- Språk for å lage diagrammer
- [Open Source-prosjekt](#)

- *“JavaScript based diagramming and charting tool that renders Markdown-inspired text definitions to create and modify diagrams dynamically.”*

Mermaid - Hvorfor

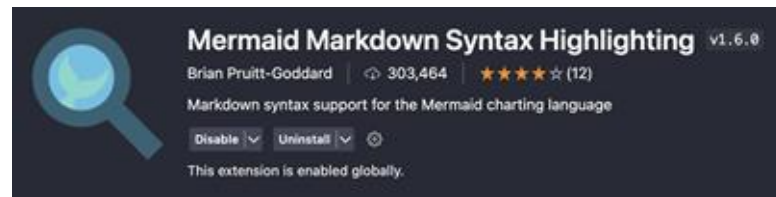
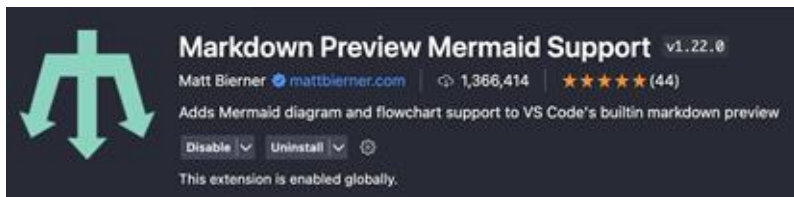
- “Diagrammer som kode”
- Diagrammer representerer ofte noe teknisk, mer nærhet til koden de representerer
- Felles måte å lage diagrammer på
- **Versjonsstyring med git**

Mermaid - Diagramtyper

- [Aktivitetsdiagram](#)
- [Sekvensdiagram](#)
- [Klassediagram](#)
- [Tilstandsdiagram](#)
- [git graph](#)
- [Gantt](#)
- [Kakediagram](#)
- Og MANGE flere!

Modellere Mermaid-diagrammer i IN2000

- Markdown plugin i Android Studio har en bug...
- Så dere kan velge mellom følgende løsninger:
  - [Mermaid Online Editor](#)
  - [VS Code](#) (husk plugins!)
    - Markdown Preview Mermaid Support
    - Mermaid Markdown Syntax Highlighting

Demo

- VS Code
  - Sekvensdiagram
  - Aktivitetsdiagram
- Og litt git ;)

Demo - Sekvensdiagram m/API

- **Oppgave:** Lag et Sekvensdiagram som viser at en bruker interagerer med en app som henter data fra API. Du skal modellere en alternativ flyt dersom API-et ikke responderer. Du kan anta at du har metoden *fetchWeatherData()* til disposisjon.

Demo - Sekvensdiagram m/API

- **Oppgave:** Lag et Sekvensdiagram som viser at en **bruker** interagerer med en **app** som henter data fra **API**. Du skal modellere **en alternativ flyt** dersom API-et ikke responderer. Du kan anta at du har metoden ***fetchWeatherData()*** til disposisjon.
- Finn aktuelle “roller”:
  - Bruker (aktør)
  - App (system)
  - API (system)
- Annet:
  - En alternativ flyt
  - Metoden ***fetchWeatherData()*** skal brukes

Demo

Demo - Aktivitetsdiagram - Pante flasker

- **Oppgave:** Lag et aktivitetsdiagram for en panteautomat basert på følgende tekstlige beskrivelse av et use case:
- Tekstlig beskrivelse for use caset “***Pant av flasker***”
  - **Navn:** Pante flasker
  - **Aktør:** Kunde
  - **Prebetingelse:** Panteautomat er klar til å ta imot pant
  - **Postbetingelse:** Kunde får ut kvittering eller lodd i pantelotteriet

Demo - Aktivitetsdiagram - Finn aktiviteter

1. **Identifiser** de ulike aktivitetene som inngår i use case “Pant av flasker”

- Sett inn panteobjekt
- Ta ut panteobjekt
- Legg til pantebeløp
- Skriv ut lodd
- Skriv ut kvittering

Representeres som avrundede rektangler i aktivitetsdiagrammet

Demo - Aktivitetsdiagram - Finn avgjørelser og utfall

2. Identifiser de ulike avgjørelsene og mulige utfall som inngår i use case
“Pant av flasker”

- **Godkjent?**

- Er panteobjektet gyldig?

- **Fortsett?**

- Ønsker brukeren å pante flere objekter?

- **Kvittering eller lodd?**

- Ønsker brukeren kvittering eller lodd?

Demo